

Lazar Jovanović
ŠIFRA RAJS

Biblioteka
Književni glasnik

Kolekcija
Glasovi

Urednik
Petar Arbutina

Glavni i odgovorni urednik
Dr Jelena Trivan

Lazar Jovanović

ŠIFRA RAJS

PROLOG

*Vila „Dobro polje“,
Beograd, Topčider,
8. avgust 1929.*

Na zemljanoj stazi iznad velike bele kuće ušuškane među stablima voća, u kraju koji je bio poput oaze u bučnoj i velikoj prestonici, dva muškarca stajala su oči u oči, streljajući se pogledima.

Bivši ministar u Vladi Srbije, Milan Kapetanović, i istaknuti kriminalista i profesor Univerziteta u Lozani, doktor Arčibald Rajs, stajali su jedan preko puta drugog, u trenutku rasprave koja će ostati zabeležena u istoriji.

I dok je Kapetanović nemilosrdno napadao, obrušavajući se svom silinom reči na njega, Rajs je osećao da gubi bitku. Preživeo je Veliki rat i veliku golgotu povlačenja preko Albanije sa srpskom vojskom. Ipak, nikada se nije nadao da će joj se u odsudnom času predati tako lako. Dok je nepomično gledao kako Kapetanović crveni, jedna stvar mu je bila savršeno jasna.

Desiće se. Ovde i sada.

Najpre je osetio neku neobičnu toplinu. Ništa nalik vrućini koju je stvarala užarena zvezda. Nešto sasvim drugačije. Toplina je dolazila iznutra, tekla je kroz njegove vene, ploveći tunelima života pravo do njegovog srca.

Uspeo je. Formula je bila tačna.

Puls mu se ubrzavao što zbog fizioloških procesa koji su se naprasno pokrenuli, što zbog ushićenja od saznanja da je bio u pravu.

Ostalo je samo još jedno da učini.

Prepustiće se. Ignorisaó je Kapetanovićeve uvrede koje su se zabadale u njega poput noževa i odlučio da upije trenutak. Osetio je spokoj. Sva čula su mu se izoštrila.

Sve je bilo spremno. Srce će mu počivati na Kajmakčalanu, kraj njegovih saboraca iz Velikog rata, kako je i dolikovalo. Preduzeo je sve neophodno da zaštiti svoju tajnu na najbolji mogući način. Čitava svađa sa Kapetanovićem došla je kao poručena. Svi će pričati kako ga je ubila banalna rasprava oko prašine i remećenja popodnevnog mira. Govoriće kako doktor Arčibald Rajs nije izdržao podmukle uvrede arhitekta čiji je ugled prerastao njegove moralne vrednosti i principe. Niko neće znati zašto je zaista Rajsovo srce stalo tog avgustovskog popodneva.

Ironično, morao je sebi da prizna.

Ali tako je bilo bolje za sve.

Na trenutak je njegov um ponovo povratio kontakt sa stvarnošću. Kapetanović je i dalje besneo.

– IDI U SVOJU ZEMLJU PA TAMO ZAVODI RED! – urlao je. – OVO JE MOJE! MOJ PUT I JA MOGU DA VOZIM KAKO HOĆU! IDI BESTRAGA!!!

I baš tada, u trenutku teatralne završnice Kapetanovićevog govora, Rajs je osetio grč u grudima i pao na kolena. Podigao je glavu da uhvati poslednje zrake sunca i njegovo telo je, poput vreće, tresnulo o prašnjavi put.

*Beograd,
22. oktobar 2012.*

„NESTAO BIVŠI POLICAJAC“

Natalija Mikić je spustila novine na mali sto pored fotelje, uzela znatan gutljaj iz šolje i duboko uzdahnula. Ni rezak miris prve jutarnje kafe nije mogao da je izvuče iz parališućeg bunila u kojem se našla.

Umesto da gleda kroz prozor kako se grad polako budi, ona je već trećeg jutra zaredom počinjala dan gledajući u jednu uramljenu sliku. Sećala se dana kada je nastala. Bio je sasvim običan. Sunce, povetarac, Kalemegdan, i redovna nedeljna šetnja sa njenim dedom. Zamolili su par turista da ih fotografiše. Stajali su tamo srećni. Nešto u stomaku ju je zbolelo.

Pomislila je kako najprostiji trenuci znaju najviše da zabolje. Neprimetna rutina koja vam ispunjava vreme svakodnevice uvukla se pod kožu poput sedativa. Kada vam je neko oduzme, organizam se grči, razum podrhtava, teži povratku u kolosek poput davljenika koji se bori da dođe do neophodnog vazduha.

U ovom trenutku bi dala sve da fotelja preko puta nije prazna.

A članak u novinama pritiskao je realnošću, govoreći o tome zašto je prazna.

NESTAO BIVŠI POLICAJAC

Kriminalistička policija potvrdila je juče nestanak policijskog oficira u penziji Vasilija Mikića, inače potomka čuvenog srpskog oficira i pilota Save Mikića.

Policija navodi u saopštenju za javnost da je nestanak prijavila Mikićeva unuka Natalija, nakon što čitav jedan dan nije uspela da ga pronađe.

Podsetimo, pre dvadeset godina, Natalijin otac Zoran, takođe bivši policajac, izvršio je samoubistvo. Javnost spekulise da je Zoran digao ruku na sebe zato što ga je napustila supruga Dragana.

U policiji navode kako aktivno rade na pronalaženju nestalog Vasilija Mikića.

Bila je prilično sigurna da je članak dospelo u novine samo zato što se ništa drugo bitno u zemlji nije dešavalo, pa je štamparski prostor trebalo popuniti. A gde ćeš boljeg materijala od crne hronike. Tragičan događaj i ucveljeni član porodice koju prati nesreća. Vest dovoljno sočna da izazove odmahivanje glavom i veštačku empatiju čitalaca, ali nedovoljno važna da bi popunila prve strane. To prodaje novine.

Natalija nije bila ponosna na prošlost svoje porodice, ali sasvim sigurno nije želela da se ona provlači po dnevnoj štampi poput kakvog trača. Novinarima koji su pozivali nije dala komentar na te činjenice.

Istina je bila i da ne bi imala ni šta da im kaže.

Majka ih napustila, otac se ubio, ona i deda su ostali sami. Kraj tužne priče.

Bila je uglavnom besna na sve to. A kada bi bes prošao, ostao bi samo očaj. Bepomoćnost i zbunjenost. Nije mogla pošteno

ni da pojmi činjenicu da je njen deda nestao. To se dešava samo u filmovima.

Kako? Gde? Zašto?

Nikada ne bi otišao negde a da joj se prethodno ne javi. Ne bi dozvolio da brine.

Nešto ozbiljno nije bilo u redu, a ona nije znala šta da uradi. Nije znala gde bi mogla da ga traži, i već je posetila sva mesta na kojima Vasilije voli da šeta. Zatvorila je oči i razmišljala. Po stoti put, o istim stvarima. Nije volela kada nije znala šta da preduzme. Osećala se kao da ga izdaje.

Iz misli je prenu zvono na ulaznim vratima. Poskočila je u fotelji i srce joj je snažno zalupalo. Progutala je knedlu dok je drhteći ustajala i kretala ka vratima.

Pokušavajući da ne misli na najgore, ne primećujući da je prestala da diše, pogledala je kroz špijunku. Videla je nepoznatog muškarca u teget jakni sa srebrnim i žutim linijama.

Poštar.

Odahnula je, pribrala se i otvorila vrata.

– Dobar dan! – veselo je pozdravio niski, bledunjavi čovek srednjih godina, sa brkovima koji mu nikako nisu pristajali. Natalija je bez reči uzvratila osmeh toliko beživotno da je u trenutku osetila krivicu zbog toga. Ipak, činilo se da veselog čovečuljka to uopšte nije omelo.

– Natalija Mikić?

– To sam ja.

– Ovo je za vas – reče pružajući malu belu kovertu. Natalija je uze u ruke.

– Prijatan dan!

Natalija je zatvorila vrata, i okrenula kovertu u rukama. Niko koga je znala nije koristio ovaj vid korespondencije. To jest, skoro niko. Njen deda jeste, ali...

Na poledini su bile napisane samo četiri reči. Kada ih je pročitala, uhvatila je sebe kako je u trenutku ostala bez daha.

Ne zbog toga šta je pisalo, već *kako* je bilo napisano.

Prepoznala bi taj rukopis bilo gde i bilo kada. Ta kitnjasta slova, blago iskošena udesno, i karakteristično ćirilčko slovo „H“ sa malom vrpcom na prvom potezu.

Nataliji

Ovo je, bez sumnje, napisao njen deda. Srce joj je tuklo kao ludo. U jednom skoku našla se pored starog, ali očuvanog radnog stola, otvorila fioku, izvadila stilet, i koliko je mogla oprezno, njime otvorila kovertu.

Unutra je bio papir presavijen napola.

*Šta god da se desi, nemoj po glavi vrteti beskorisne brojeve.
Samo one prave.*

Imaj hrabrosti da vidiš ono što ranije nisi smela.

Možeš ti to Natali. Verujem u tebe.

Seti se čiji si naslednik.

Vasilije

Isprva nije znala kako da odreaguje na ono što je videla. Ovo je napisao i poslao njen deda, to je bilo sigurno. Ali tu se prekidalo sve ono u šta je bila sigurna i počinjala su pitanja. Kada je ovo poslao? Šta bi to trebalo da znači? Kakav je smisao toga?

Njen deda je bio vrlo sređena, stabilna ličnost. Bio je pedantan, metodičan, nije volio nered. Nije bio sklon nerazumljivim gestovima. Trebalo je samo dobro da razmisli, i razumeće.

Zvono se opet začulo. Brzo je ubacila pismo u fioku i poslala ka vratima. Kroz špijunku je ugledala doteranog muškarca srednjih godina u plavoj košulji i teget džemperu sa V-izrezom bez

rukava kako podešava kravatu koja je inače već bila savršeno nameštena. Otvorila je vrata.

Pogled koji joj je uputio odisao je odlučnošću i smirenošću.

– Natalija Mikić? – upitao je dubokim, prodornim, ali ne previše grubim glasom. Kosa mu je bila izrazito crna, uredno začešljana u stranu.

– Da – kratko je odgovorila Natalija.

– Inspektor Nenad Đorđević – rekao je pruživši ruku. Naizgled niotkuda, poput mađioničara, drugom rukom izvukao je značku i podigao je ispred sebe. Policija. Natalija se rukova sa njim mehanički dok ju je oblivaio hladan znoj.

– Želeo bih da porazgovaramo. Mogu li da uđem?

– Izvolite – odgovori Natalija nesigurno, pomerivši se u stranu i puštajući ovog visokog čoveka unutra.

Kada je zatvorila vrata, vazduh joj je postao gušći. Kao da je ova poseta pokrenula neki mehanizam koji nije mogla da razume niti vidi, ali čije je zupčanike mogla da čuje u glavi kako tromo škripe i krckaju.

Nekako je znala da će se od tog trenutka sve promeniti.

Jako popodneвно sunce uporno je probijalo svoj put kroz drveće ka krovu obraslom mahovinom, ulazeći kroz mali procep u unutrašnjost zapuštene kućice usred šume. Prolazeći kroz pukotinu u crepu, zrak se neznatno širio da bi naposljetku završio na oznojenom čelu čoveka koji je sedeo vezan za metalnu stolicu na sredini sobe. Disao je teško i umorno. Seda kosa mu je bila umršena, telo klonulo, ali njegove bistre plave oči bile su u zapanjujućem kontrastu sa celim telom.

Drugi čovek u sobi stajao je naslonjen na zid pored vrata i igrao se svojim vojničkim nožem. S vremenom je proširio repertoar poteza koje je umeo da izvede tom stvarčicom. Oružje ga je zanimalo još u detinjstvu. Tokom vojne službe usavršio je rukovanje širokim spektrom pištolja i pušaka. Čak je jedno vreme proveo i u snajperskoj jedinici. To mu je donelo tri stvari: dobru reputaciju, efikasnost i ono što su svi koji su se bavili njegovim zanatom smatrali nebitnim – jedinstvenost.

Zato je on bio najbolji.

Zvali su ga *Senka*.

Bio je najtraženiji plaćeni ubica u zemlji.

Njegov zatočenik se grubo nakašljao.

– Pa... – progovorio je Senka napokon, remeteći dugotrajnu tišinu – hajde da probamo još jednom.

Starac je podigao pogled ka njemu. Senka je video nešto u tom pogledu što mu se nije sviđalo.

– Reci mi lokaciju. Gde je sakriveno? – rekao je zapovedno, ali starac je i dalje samo zurio u njega netremice.

– Shvataš da će se ovo loše završiti po tebe ako ne progovoriš?

Ponovo ništa. Starčev prodorni pogled nije se pomerao.

– Ponoviću – reče Senka, namerno praveći dugu pauzu pre nego što će povisiti ton: – Gde je sakriveno?

Senku je sve više iritirala tvrdoglava upornost njegovog zatočenika. Prkosio mu je pogledom od kojeg bi se, možda, u nekom drugom životu uplašio. No, taj će pogled brzo nestati. Senka se odgurnuo nogom od zida i lakim potezom zadenuo nož u futrolu. Otišao je do velike crne torbe u drugom kraju sobe. Otkopčao je rajsferšlus i podlo se nasmejao kada je izvadio poveći predmet. Potom je dovukao mali drveni sto iz ugla, namestio ga sa starčeve desne strane, i položio metalnu kutiju ukrašenu živopisnim ornamentima na njega.

– Vidiš, potajno sam se nadao da nećeš tek tako lako pljunuti sve što želim da znam – reče Senka. Iz torbe je izvukao i metalnu polugu i pričvrstio je na vrh kutije. – Nikada nisam imao priliku da ovo upotrebim. Kupio sam je pre dve godine, tokom kratkog odmora u Turskoj. Uspeo sam cenkanjem značajno da spustim cenu. Bila je svejedno skupa, ali mislim da вреди svake lire koju sam platio. Nema neko posebno ime, ali prodavac na gradskoj pijaci me je uveravao da je veoma... kako je on to rekao... upečatljiva sprava.

Odvezao je starčevu desnu ruku koja je bila vezana za nogu stolice. Iznenaden što se on uopšte nije opirao, provukao mu je ruku kroz otvore na naspramnim stranama kutije, tako da se na suprotnoj strani pokazala samo stisnuta pesnica.

– Objasniću ti kako funkcioniše. Ova poluga na vrhu pokreće niz sitnih zupčanika unutar kutije koji kontrolišu tablu sa tankim, fino brušenim, poludijamantskim iglama. Dok se poluga polako okreće, igle se spuštaju naniže i istovremeno pomeraju unapred, ka pesnici, zarivajući se u kožu. Prvo je polako razvlače,

a potom lagano, sve jačim pritiskom, kidaju dok polako ulaze u meso, delić po delić milimetra. Ukoliko pokušaš da stegneš mišiće na ruci, igle će prouzrokovati još veću strahotu.

Starac samo nakratko skrenu pogled ka njemu, nezainteresovano frknu i ponovo počeo da gleda u pod. Senka je osećao kako bes u njemu polako raste, ali nije želeo to da pokaže.

– Prodavac mi je takođe rekao da verovatno niko nije uspeo da ignoriše efekat ove naprave. Jesi li siguran da nemaš ništa da mi kažeš?

Odgovora nije bilo. Senka ovoga puta nije pravio preveliku pauzu.

– Dobro onda... – reče uhvativši se za polugu na spravi. – Vasilije Mikiću, sam si ovo tražio.

Začulo se kloparanje mehanizma unutar kutije dok je Senka lagano okretao polugu. Nekoliko sekundi se ništa nije desilo, a onda je Vasilije stisnuo usne, oblio ga je znoj i naglo je prebledelo.

Malom rustičnom kućom se prolomio zastrašujući krik.

*Kriminalističko-policijska akademija
Zemun, Beograd*

Dok je Đorđe Vidaković listao papire iz fascikle koju je držao u ruci, u kancelariji dekana Kriminalističko-policijske akademije vladala je tišina. Njegove oči temeljno su prelazile preko redova. Prošlo je nekoliko minuta dok napokon nije podigao pogled ka svom sagovorniku.

– Reci mi još jednom, kako to da je tek tako nestao? – postavio je pitanje spuštajući fasciklu i naočare na sto.

– Kao što sam već rekao, jednostavno nije izašao iz zgrade u koju je ušao tog dana – dobio je odgovor. – Čekali smo na njegov izlazak satima, i ništa se nije dogodilo.

Nervozno je tapkao nogom o pod, njegovo lice nije odavalo emocije.

– To je bilo pre četiri dana. Kada si tačno planirao da mi ovo kažeš?

Čovek je ćutao. Nije imao spreman odgovor na ovo pitanje. Kada je progovorio, njegov glas je skoro zaškripao: –Nadali smo se da ćemo ga brzo pronaći. Jasno nam je da je on veoma važna ličnost, i nismo hteli odmah da dižemo uzburu.

Đorđe zavuče ruku u unutrašnji džep sakoa i izvadi svoj novčanik. Pročeprkao je po njemu i bacio malo parče plastike preko stola ka svom sagovorniku.

– Znaš li šta je to?

Sagovornik je gledao u njega bledo. Potom je spustio pogled ka kartici i namrštio se u čudu.

– Vaša lična karta.

– Pa šta piše na njoj? – upita Đorđe.

– Ne razumem – promrmlja njegov sagovornik

– Piše da nemam tri godine, imbecilu. Nadali ste se da ćete ga pronaći kako biste kod mene pokrili svoju grešku.

– Ne moramo to nazivati greškom. Pre je nesrećan splet okolnosti. Ja sam lično pretražio okolinu.

– I šta si zaključio?

– Postoje zadnja vrata na zgradi. Mora da je tamo pobjegao.

– Eureka... – bezvoljno reče Đorđe glasa punog ironije, a potom se nasmejao krajnje cinično. Duboko je uzdahnuo i zagledao se u prozor.

– Nastavićemo da ga tražimo. Negde će se već pojaviti – insistirao je njegov sagovornik.

– Trebalo bi da znate da kada meta praćenja ulazi u neki objekat, uvek bi trebalo diskretno proveriti alternativne izlaze, jer uvek postoji mogućnost da je svestan praćenja. Pogotovo čovek kao što je Vasilije. To bi proverilo i dete, a ne neko ko se profesionalno bavi time.

– Žao mi je zbog propusta – reče sagovornik nevino obojivši pogled.

– Umesto što žališ, radi ono za šta si plaćen – smireno je rekao Đorđe. Potom oštro ustade i pokaza rukom ka vratima. – Obaveštavaj me. O svemu!

Krajnje obezvoljen, čovek bez komentara ustade i, nakon što mu je mlitavo pružio ruku, izađe. Đorđe se vrati u fotelju. Poslednjih dana, Vasilije Mikić mu je zadao mnogo glavobolja. Taj starac nije bio nimalo naivan. Đorđe je to savršeno dobro znao.

Iz fioke je izvadio telefon sa neregistrovanom SIM karticom koju je koristio za poverljive razgovore. Pozvao je jedini broj koji se nalazio u istoriji poziva. Dubok muški glas je progovorio sa druge strane.

– Halo?

– Jesi li izvukao nešto iz njega? – smesta upita Đorđe.

– Ništa. Tvrđ orah.

– Šteta – Đorđu se nije svideo odgovor. – Nastavi da pokušavaš, otkriće već nešto, kad-tad.

– Razumem – rekao je glas sa druge strane, a onda se veza prekinula.

Đorđu se oteo još jedan uzdah. Pogledao je u svoj raspored. Čekalo ga je mnogo obaveza. Pogledao je u sat. Još nije bilo ni podne. Imao je sastanak sa čelnicima Ministarstva prosvete i dodelu diploma novoj generaciji svršenih studenata Akademije kasno popodne. Ipak, morao je da nađe vremena da se sam posveti problemu Vasilija Mikića.

Đorđe je inače veoma cenio čoveka koji mu je do pre par minuta sedeo u kancelariji. U više navrata bio je od velike pomoći, ali se u poslednje vreme činilo da posustaje. To trenutno nije ni bilo važno. Pustiće ga da se vrti u krug, i juri sopstveni rep u poteri za Vasilijem. Ionako ga nikada neće pronaći.

Đorđe je znao da može da postoji samo jedan razlog za Vasilijevu posetu onoj zgradi. Pregledao je spisak stanara. Nije sumnjao u to koga je Vasilije išao da vidi.

Pravo pitanje je bilo – šta je bio razlog posete?